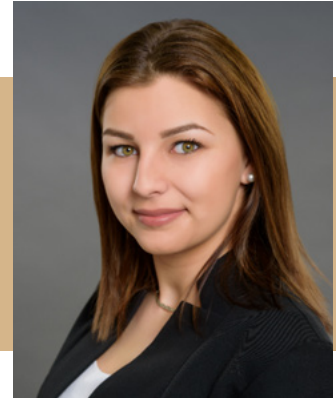

Kutatási programok a közművelődésben

III.

DR. JUHÁSZ ERIKA – DR. MÁRKUS EDINA – BOZSEK-HADHÁZI RITA KATA

A szakma megerősítéséért

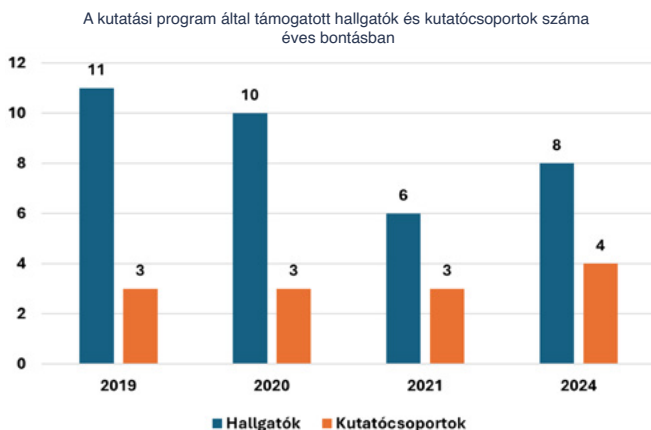
– A Közművelődési Tudományos Kutatási Program eddigi eredményei

A közművelődésben első alkalommal 2019-ben hirdetett pályázati programot a Nemzeti Művelődési Intézet a közművelődés tudományos utánpótlásának erősítése érdekében. A Közművelődési Tudományos Kutatási Program létrehozásának az volt a célja, hogy támogassa olyan tehetséges hallgatók/szakemberek és mentoraik kutatómunkáját, akik a közművelődési szakterületen kutatnak és végeznek tudományos diákköri, doktori vagy egyéb szakmai elvárásként felmerülő kutatótevékenységet.

Az intézet fontos feladatának tartja a szakma tudományos háttérének a megerősítését. A kutatási projektekben való részvétel segíti a hallgatókat és kutatókat abban, hogy mélyebb ismereteket szerezzenek szakterületükön, és értékes tapasztalatokat gyűjtsenek. A támogatások lehetőségét biztosítanak a kutatóknak, hogy együttműködjenek más intézményekkel és szakemberekkel, ami hosszú távú szakmai kapcsolatok kialakításához vezethet.

A sikeres kutatások eredményei új ismereteket adhatnak, információkat nyújthatnak a szakterület fejlesztéséhez.

A 2019 óta meghirdetett négy pályázati időszak alatt összesen 35 egyéni hallgató és 13 kutatócsoport támogatását tette lehetővé.

A Közművelődési Tudományos Kutatási Programban a pályázók és témavezetők, valamint a kutatócsoportok pénzügyi támogatásban is részesültek az adott évi pályázati felhívásban szereplő mértékben.

A PÁLYAKÉPTŐL A GAZDASÁGI FOLYAMATOKIG

A pályázók a pályázati időszakokban a megadott kutatási témakörök közül választhattak:

- A közművelődési intézmény- és szolgáltatási rendszer jellemzői (bármely intézménytípus, illetve bármely szolgáltatástípus vonatkozásában);
- A közművelődési szakemberek pályaképe;
- A közművelődés gazdaságot befolyásoló folyamatainak kutatása;
- A közművelődés szerepe és funkciója a magyarságtudat megőrzésében – határokon át;
- A közművelődési szakemberképzés és a szakterület felsőoktatási képzéseinek vizsgálata;
- Közművelődés és közösségépítés;
- A Nemzeti Művelődési Intézet országos programjainak hatásvizsgálata;
- A közművelődési jogszabályok hatályának változása és hatása a szakmai munkára;
- A helyi értéktárak, kulturális örökségek szerepe a közművelődésben és a közösségépítésben;
- A közművelődés emblematikus személyiségeinek és jelenkori hatásuknak kutatása.

Az első pályázati körben 2019-ben 11 alap- és mesterszakos hallgató és témavezetőjük, valamint 3 kutatócsoport nyert el egy éves kutatási támogatást. A kutatási téma elsődlegesen ezen fő témákon belüli, de szabadon választott résztema lehetett egyéni hallgatóknak és kutatócsoportoknak egyaránt. 2019-ben a leginkább népszerű a „Közművelődés és közösségépítés” témakör volt.

ÖRÖKSÉG ÉS IDENTITÁS

A Szegedi Tudományegyetem kutatócsoportjának vezetője Gerencsérné Dr. Újvári Judit volt. A kutatásuk a regionális, lokális kulturális örökségek és a lokális identitás összefüggéseire – a helyi értéktárak funkcióinak felmérésére terjedt ki a vajdasági Tisza mente térség településeiben. A kutatás meghatározó részét a közművelődési szakemberekkel folytatott interjúk adták, akiket a vajdasági médiában, kultúrában dolgozó felkért szakemberek, hely- és intézményismeret birtokában választottak ki. Egy közös volt az interjúalanyokban, hogy a Vajdaságban született magyarok voltak, akik valamilyen módon kötődtek a közművelődéshez és értékmentéshez. Az interjúkból levonható a következtetés a lokális értékek fenntartásának tudatosságára, közösségösszetartó erejére. A helyi csoportok a szellemi kulturális örökség ápolásának számos formáját működtetik. A kutatás második részében a Vajdasági Magyar Művelődési Intézetről és a Vajdasági Magyar Értéktár Bizottsággal tartott kerekasztal-beszélgetés eredményei révén rámutattak a humán erőforrás és az anyagi források hiányára.

A Nyíregyházi Egyetem kutatócsoportjának kutatásvezetői feladatait Dr. Drabancz Mihály Róbert látta el. A kutatásuk, „A Rákóczi kultusz szerepe a kárpátaljai magyarság identitásának a megőrzésében”, célja a kárpátaljai kisebbségben élő magyar közösség nemzeti identitásának, a Rákóczi-kultusz szerepének és a szerep fontosságának a bemutatása volt ebben az identitástudatban. A kutatás első részében a kultuszhoz köthető dokumentumok, írásos emlékek elemzése, a második részében kárpátaljai kulturális intézményekben dolgozókkal készült kérdőíves kutatás eredményei valósult meg. Ez utóbbi a nemzeti önazonosságtudatra és történelmi tudatra fókuszált. Kárpátalján II. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona személye emelkedik ki a történelmi alakok közül, mély nyomot hagyott a népi hagyományokban a kuruc-kor, a Rákóczi-szabadságharc és Rákóczi személye. A kutatás bizonyította, hogy a Rákóczi-kultusz a társadalom széles csoportjainak nemzeti identitását határozza meg.

KÖZÖSSÉG ÉS ÉRTÉK

A Pécsi Tudományegyetem kutatása a „Közművelődési intézmények és közösségi színterek szerepe a Baranya megyei községek közösségfejlesztésében” címet viselte. A kutatást Dr. Koltai Zsuzsa vezette. A kutatás keretében

Baranya vármegyei községek közművelődési intézményeinek és közösségi színtereinek a vizsgálata zajlott, hogy miként tudják megtartani a közösségeket, milyen jó gyakorlataik vannak, kiemelten vizsgálva az épületek infrastrukturális állapotát és eszközellátottságát, a szervezésben meghatározó szerepet játszó humán erőforrást és anyagi kihívásokat. A mintában szereplő települések értékelése szerint az intézmények működési feltételei és programjainak eredményei gyenge közepesre értékelhetők. Az eszközbeszerzés forrásai bizonytalanok. A válaszadók arról számoltak be, hogy a pályázati hozzáférés aggályos, mert a kistelepüléseknek nincs önerejük a pályázatok beadásához, vagy nincs kellő szakértelem ezek megírásához. A kutatásban a működési típusokat tekintve az a következtetés fogalmazódott meg, hogy kevés faluban található önállóan működő művelődési ház, a legtöbb helyen többcélú épületben kapott helyet a közösségi tevékenység. A legjelentősebb kihívást a szakemberhiány jelenti. Összességében elmondható, hogy ezeken a településeken a források hiánya motiválta a változatos közösség-szervezői modellek kialakulását.

A Közművelődési Tudományos Kutató Program első alkalma a Kodolányi János Egyetemen, Székesfehérváron 2019-ben

2020-ban a második pályázati körben a Nemzeti Művelődési Intézet 10 alap- és mesterszakos hallgató és témavezetőjük, valamint 3 kutatócsoport kutatását támogatta. A leginkább kutatott témakör ebben az évben „A közművelődési intézmény-és szolgáltatási rendszer jellemzői” volt, amelyet „A helyi értéktárak, kulturális örökségek szerepe” témakör követett.

ÉRTÉKTEREMTÉS HÁLÓZATBAN

A Budapesti Gazdasági Egyetem kutatócsoportja Dr. Farkas Julianna vezetésével vizsgálta a helyi értéktárak, kulturális örökségek szerepét a közművelődésben és a közösségépítésben a váci és a dunakeszi kistérségekben. A kutatás tudományos háttérként számos hazai és nemzetközi szakirodalom feldolgozásra került. A kutatás Fót, Göd és Vác esetében vizsgálta, hogy a helyi értéktárak és kulturális örökség milyen szerepet töltenek be a közművelődésben. Fót és Vác önkormányzata 2013-ban, Göd önkormányzata 2015-ben döntött a települési értéktárak létrehozásáról, a váci értékek azonban jóval

nagyobb számban vannak jelen a Pest Megyei Értéktárban. A kutatócsoport kutatási módszerei között szerepelt az interjúkészítés, a kérdőíves vizsgálat, valamint fókuszcsoportos beszélgetés is. A vizsgálatokból azt a tapasztalatot lehetett levonni, hogy a hungarikumok fogalmát nehezen tudják az átlagemberek megfogalmazni, és ritkán jelennek meg kulturális javak is a magyarázatokban. A lakosok többségénél a magyarok összetartozását, a nemzeti büszkeséget jelképezik a hungarikumok. A gödi és váci lakosok több helyi értéket tudtak felsorolni a fői lakosoknál, ami köszönhető a települések lakosságszám-beli különbségeitől, valamint a földrajzi elhelyezkedés miatt is, ugyanis a Duna parti lakosok számára a vízi élet számos többletperspektívát kínál.

A Pécsi Tudományegyetem kutatása „Értéktérkép és tudástér - A történeti Baranya helyi értékei a jelenkori helyi közösségi tudásban” címet viselte. A kutatást Dr. Minorics Tünde vezette. A kutatás a 2012. évi XXX. törvény kihirdetése óta eltelt időszaknak, a Baranya megyei települések helyi értékeinek kiválasztási gyakorlatát, a közösségi hozzáférést, a helyi tudás átadásának lehetőségeit vizsgálta. A települések értéktári gyakorlatának különbözősége adta a kutatás céljait. A kutatás célja volt megvizsgálni a települési értéktár felállítás folyamatát, az értéktár bizottságok összetételét, a helyi közösségekkel való együttműködésüket, az értéktár felállítás és -örzés megjelenését a települési közművelődési feladatellátásban. A kutatás további céljaul tűzték ki az eredmények közzétételét egy online felületen, ezzel is segítve egy megyei szintű együttműködési hálózat kialakításának lehetőségét. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy nehézkes az adatokhoz való online hozzáférés, az információk megosztása tekintében több hiányosság, akadály merült fel. A problémák kiküszöbölhetőek lennének a látogatói felület használatának korszerűsítésével, egyértelműsítésével és rendszeres frissítésével. A gyakorlat azt mutatja, hogy az értéktár bizottságok munkájáról nem folyamatos az információközlés. Valamennyi település számára adott a lehetőség, hogy helyi értékeiket a közösségek hasznosítsák, de ehhez szükséges a helyi tudáshoz való hozzáférés biztosítása, a helyi közösségek érdeklődésének tétele és bevonása az értéktári munkába. A helyi identitás megőrzésének feltétele a közösségek, egyének véleménynyilvánításának és részvételének biztosítása, a hálózatosodás pedig módszertani segítséget nyújthat a helyi aktorok számára.

KÖZMŰVELŐDÉS ERDÉLYBEN

Dr. Szabó József vezette a Debreceni Egyetem kutatócsoportjának kutatását, helyzetképet alkotva az erdélyi magyar kulturális intézményrendszeréről. A kutatás során az erdélyi közművelődési tevékenységét vizsgálták különös tekintettel a magyar nyelvű közművelődési és kulturális feladatellátásra. A kutatás célja volt, megvizsgálni a kulturális intézmények személyi és működési feltételeit, a

kultúra jogi szabályozásának és igazgatási rendszerének vetületeit, valamint egy intézményi adatbázis készítése. A kutatás elméleti részében áttekintésre kerültek korábbi vizsgálatok, Európai Unió és romániai statisztikai adatok, továbbá a kultúrához és közművelődéshez kapcsolódó jogi szabályozás és igazgatási rendszer. Összességében elmondható volt ezen adatok elemzése után, hogy az EU tagállamaihoz mérten, Romániában alacsony szinten jelenik meg a kulturális foglalkoztatás, a nők vannak jelen többségében munkavállalóként ezen a területen, de emellett az is elmondható, hogy a kultúra és közművelődés nem fed le jelentős keresőtevékenységi és gazdaságélénkítő szerepet Romániában. A magyar nyelvű kulturális események feltérképezése során láthatóvá vált, hogy a civil szervezetek aktivitása a magas. A kutatás során áttekintésre került a romániai kulturális vonatkozású jogi szabályozás és igazgatás rendszere, összehasonlítva a magyarországi helyzettel. Számos eltérés látható a két ország tekintetében, ezek főleg a jogi háttérrel, a szakember-képzést és továbbképzést, finanszírozást és az intézmények közötti együttműködést érintik a vizsgálat szerint.

A 2020-as kutatási program záró beszámoló napja a Budapesti Gazdasági Egyetemen

2021-ben 6 alap- és mesterszakos hallgató és témavezetőjük, valamint 3 kutatócsoport nyert el támogatást a Közművelődési Tudományos Kutatási Programban. Ebben a pályázati időszakban a legtöbb kutatási tervet „A közművelődési intézmény- és szolgáltatási rendszer jellemzői”, valamint „A közművelődés, közösségépítés” témakörében nyújtották be.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem kutatása az élethosszig tartó tanulás szemléletét vizsgálta a Pest megyei közművelődési intézményekben és közösségi színterekben. A kutatást Dr. Hegyi-Halmos Nóra vezette. A kutatás célja az volt, hogy felmérjék a Pest megyei közművelődési intézmények hatósugarában élő közösségek élethosszig tartó tanulásra (LLL) vonatkozó igényeit, valamint az egész életen át tartó tanulási lehetőségek biztosításának feltételeit a közművelődési intézményekben és közösségi színtereken. További célként fogalmazódott meg a közművelődési intézményekben dolgozó, valamint a művelődő közösségekkel foglalkozó szakemberek pályaképek vizsgálata, különös figyelemmel a feladataik ellátásához

szükséges kompetenciákra, illetve azok fejlesztésének lehetőségeire. A kutatás módszerei közé tartozott a kérdőíves adatfelvétel, fókuszcsoportos interjúk és szakmai interjúk készítése. A kutatás egyik kiemelkedő megállapítása, hogy a közművelődési intézményekben gyakran ad hoc jellegű önkéntes programok működnek, amelyek nem mindig nyújtanak lehetőséget a minőségi bevonásra. Az iskolai közösségi szolgálat jelentős szerepet játszik az önkéntesek toborzásában, de a programok minősége és célcsoport-specifikus feladatok hiánya problémát jelentett. Az ifjúsági programok esetében gyakran a kötelező közösségi szolgálat miatt van jelen a fiatal korosztály, így a motivációs háttér és a programok atraktivitása kulcsfontosságú. A közművelődési szakemberek kompetenciái és szerepfelfogása tekintetében is jelentős különbségek mutatkoztak, különösen azokkal a szakemberekkel, akik az ifjúsági korosztályt célozták meg. A szakemberek gyakran túlterheltek, ami megnehezíti az önkéntes menedzsment minőségi megvalósítását. A kutatás eredményei világosan rávilágítottak arra, hogy a közművelődési programok fejlesztése érdekében szükség van a szakemberek kompetenciáinak fejlesztésére, valamint a fiatalok számára vonzóbb programok kialakítására. Az önkéntes menedzsment és a közösségi programok minősége is jelentős mértékben hozzájárulhat az LLL célkitűzéseinek teljesítéséhez. A javasolt fejlesztések közé tartoznak a célzottabb önkéntes felkészítési programok és az ifjúsági korosztály aktívabb bevonása a közművelődési tevékenységekbe.

NEMZETISÉGEK A KULTÚRAKÖZVETÍTÉSSEN

A Pécsi Tudományegyetem kutatócsoportja „Kultúraközvetítés és közösségi élet a Baranya megyei nemzetiségek körében” című vizsgálatát Dr. Koltai Zsuzsa vezetésével végezte. A kutatás célja a Baranya megyei nemzetiségek kultúraközvetítő és közösségszervező tevékenységének feltérképezése volt, különös tekintettel az európai, országos és helyi szinten érvényes jogszabályokra, ajánlásokra és stratégiákra. A kutatócsoport a Baranya megyei nemzetiségek kultúraközvetítő és közösségszervezői tevékenységét nemzetiségi önkormányzati vezetőkkel és nemzetiségi kultúraközvetítéssel foglalkozó civil szervezetek vezetőivel lebonyolított 30-30 strukturált interjú keretében tárta fel. Ennek megvalósításához a kutatócsoport rétegezett mintavételi eljárás alapján kidolgozta a kutatás mintáját mind a nemzetiségi önkormányzatok, mind a nemzetiségi kultúraközvetítéssel foglalkozó civil szervezetek tekintetében. Mivel a kutatócsoport fontosnak tartotta, hogy empirikus kutatás keretében megvizsgálja a Baranya megyében nagyobb számban élő, nem honi nemzetiségek közösségi életét is, így a kutatásba bevont egy-egy olyan települést is, ahol finn (Geresdlak), illetve holland közösségek (Somogyhárságy) jöttek létre, így a kutatásba összesen 42 települést vontak be. A kutatás eredményeképpen láthatóvá vált, hogy a legna-

gyobb problémát a tagság elöregedése és az utánpótlás hiánya jelenti, különösen a német nemzetiségi egyesületeknél. A fiatalok bevonásával és a vezetői szerepek átadásával kapcsolatban is nehézségekbe ütköznek a kutatásban megkérdezettek. A roma egyesületek esetében a pályázati lehetőségekhez való hozzáférés és a pályázati sikeresség korlátozott. Kisebb települések esetén gyakori az egyesületek alacsony szintű együttműködése. A tevékenységek tekintetében a roma egyesületek inkább a szociális problémákra fókuszálnak, míg a többi egyesület elsősorban a kulturális örökség megőrzésével foglalkozik. A nyelvi programok terén a horvát és német egyesületek előnyben vannak, a roma egyesületekben a magyar nyelv a domináns. A kutatás rámutatott arra, hogy az identitástudat, a nyelv és kultúra megőrzése sikeres, míg a fiatalok bevonása és a nemzeti identitástudat erősítése fontos feladat.

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem kutatócsoportja Dr. Simándi Szilvia vezetésével végezte azon kutatását, amely a katolikus egyház felnőttkori művelődését támogató tevékenységét és a művelődő vallási közösségek kérdését mutatta be a két világháború között és napjainkban, különös figyelemmel a közösségek működési formáira, társadalmi szerepvállalására és innovációs lehetőségeire. A történelmi kutatás a két világháború közötti időszakra összpontosított. Az eredmények rávilágítottak arra, hogy az egyházmegyék tevékenységei jelentős különbségeket mutattak. Míg a veszprémi és székesfehérvári zsinatok kiemelt figyelmet szenteltek a felnőttképzésnek, addig más egyházmegyék, például Eger, az ifjúság vallás erkölcsi nevelésére koncentráltak. Az iskolán kívüli népművelési tevékenységek fő célja minden esetben a katolikus világnézet megerősítése volt, amely a társadalmi kohézió szempontjából is fontos szerepet játszott. A kutatás során empirikus vizsgálatokra is sor került, amelyeket Északkelet - Magyarország különböző vallási közösségei körében végeztek. A strukturált interjúk során feltárták a közösségek tevékenységeinek típusait és társadalmi szerepét. Az eredmények szerint ezek a közösségek ma is jelentős szerepet töltenek be a helyi társadalmakban, tevékenységeik a hagyományőrzéstől és tehetséggondozástól kezdve a közösségépítésig számos területet lefednek. A kutatás azt is megállapította, hogy a közösségek működése alkalmazkodik a helyi igényekhez, és fontos szerepet játszanak a társadalmi kapcsolatok megerősítésében, valamint a kulturális értékek megőrzésében.

A 2021-es kutatási program nyitó felkészítő napja Lakiteleken

Két év kihagyás után 2024-ben ismét lehetőség nyílt a Közművelődési Tudományos Kutatási Program megvalósítására, azzal a különbséggel, hogy a támogatási időszak 7 hónapra szólt, azonban 8 alap- és mesterszakos hallgatót és témavezetőjét, valamint 4 kutatócsoportot is támogatott a Nemzeti Művelődési Intézet. Hét különböző témakörben érkeztek kutatási tervek, ami igen változatosnak és érdekesnek bizonyult, a legtöbb pályázat azonban „A közművelődés intézmény- és szolgáltatási rendszer jellemzőiről” szólt.

A KULTÚRAFINANSZÍROZÁS NEMZETKÖZI SZINTEN

A Debreceni Egyetem kutatócsoportja Dr. Erdei Gábor vezetésével a kulturális igazgatást és intézményrendszert vizsgálta nemzetközi kitekintésben. A kutatás fő célja a kulturális szabályozás, a kultúrafinanszírozás, és a kulturális intézmény-és tevékenységrendszer vizsgálata volt európai országokban. A vizsgálatba bevont országok:

- Nyugat-Európa: Franciaország, Írország, Hollandia
- Közép-Európa: Ausztria, Németország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Észtország
- Dél-Európa: Spanyolország, Olaszország
- Délkelet-Európa: Görögország, Bulgária
- Észak-Európa: Svédország

Átfogó elemzéseket készült el országtanulmányok formájában. A kultúrában dolgozók életminősége, a COVID utáni helyzet kezelése, a digitalizáció, a kulturális örökség, valamint a kreatív ipar jelent meg kulcstémaként az egyes országok stratégiai dokumentumaiban. A jogi és igazgatási területen a centralizáció mértéke eltérő. A centralizált-decentralizált tengelyen különböző ponton helyezhetők el a vizsgált országok. Nem feltétlenül a nagyság, hanem inkább a térségi, tartományi önállóság a meghatározó. Eltérő az irányítás, van, ahol önálló minisztérium, van, ahol államtitkársági szinten történik az állami szintű igazgatás. A jogi szabályozás tekintetében is eltéréseket láthatunk, van, ahol kerettörvény van, de jellemzőbb az egyes kulturális ágazatok külön szabályozása. A GDP-hez viszonyított kulturális kiadás adatait vizsgálva láthatóvá vált, hogy a nyugat-európai országokban magasabbak az egyéni kiadások ezen a területen. A vizsgálat révén megismerhetők a bevont országok kulturális szabályozása, intézményrendszere, kultúrafinanszírozásának formái. Az ilyen jellegű komparatív kutatások segítik a rendszer megértését, a döntéshozatali folyamatokat, jó gyakorlatok megismertetését, terjesztését.

A NÉPMŰVELŐK ÉS A RENDSZERVÁLTOZÁS

A Nyíregyházi Egyetem kutatócsoportja a népművelők szerepét vizsgálta a rendszerváltásban. A kutatást Dr. Drabancz Mihály Róbert vezette. A kutatás célja az volt, hogy a kutatók feldolgozzák a nyolcvanas-kilencvenes

években a demokratikus átalakulásban meghatározó szerepet játszó egyéniségek életútját a rendszerváltás metszetében. Olyan portrék készültek, amelyek forrásértékként szolgálnak majd a lokális, történelmi, társadalomtudományi kutatások és publikációk készítéséhez. A portrészorozat hozzájárul a rendszerváltás folyamatának mélyebb megismeréséhez, a helyi társadalmak ezredfordulós történetének feltárásához, valamint a történelmi emlékezet közösségi identitásformáló, kohéziós szerepének erősítéséhez. A kutatás narratív interjú módszertanával tárta fel a rendszerváltásban aktív szerepet vállaló népművelők motivációinak tényezőit, involváltságuk fontosabb okait, politikai szervező tevékenységüknek, illetve a közéleti szerepvállalásaiknak a formáit. A közművelődés és a kultúráközvetítés szektorában dolgozó szakemberek számarányukhoz képest számottevő mértékben kapcsolódtak be a demokratikus ellenzéki mozgalmakba, és aktívan hozzájárultak a pártállami rendszer lebontásához. A kutatás arra fókuszált, hogy ezen szakemberek milyen szociokulturális háttérrel és életpályával rendelkeztek, illetve milyen tényezők befolyásolták politikai elköteleződésüket. Az interjúk alapján megállapítható, hogy a politikai szervezetekhez való csatlakozásban a szubkulturális tényezők és a személyes kapcsolati hálók is meghatározó szerepet játszottak. A vallási és családi szocializáció, a szakmai közeg átalakulása, valamint a helyi közösségek iránti elkötelezettség együttesen biztosították azt a kritikai attitűdöt és civil kurázsit, amely a fennálló rendszerrel való szembenállás alapját képezte.

EGYETEM ÉS MOTIVÁCIÓ

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem kutatócsoportjának vezetője Dr. Hegyi-Halmos Nóra volt. A kutatás az egyetem szerepét vizsgálta a közösségszervezés szakos hallgatók szakmai identitásának fejlesztésében. Korábbi kutatási eredményeik alapján, ahol a közösségszervező szakra belépő hallgatókat kérdezték a pályaképzésről és szakválasztási motivációjukról, most egyrészt a frissen végzett közösségszervezés szakos kollégák pályaidentitását és jövőképét, valamint a pár éve már a szakmában elhelyezkedett ELTE-n végzett volt hallgatók szakmai tapasztalatait, szerepfelfogását vizsgálták. Célként fogalmazódott meg a szakon oktató kollégák közösségszervező szakmával kapcsolatos pályaképzés vizsgálatára is. A program keretében sor került az elmúlt két tanévben a képzésre belépő hallgatók bemeneti lekérdezésének eredményeinek elemzésére. A kérdőíveket 176 fő naplós és levelező tagozatos hallgató töltötte ki. Mivel magát a szakmát is elsősorban szervező tevékenységgel azonosítják, így nem meglepő, hogy szakmai jövőjüket is leginkább ilyen területen képzelik el (esküvőszervező, koncert- és fesztiválszervező). Felmérésre kerültek továbbtanulási tervek is. A kérdőív második felében a Melgosa-féle pályaidentitás skála segítségével mérték fel a hallgatók pályaidentitásának állapotát, melyre az

eredmények alapján leginkább a bizonytalanság jellemző. A nappali és levelező tagozatos hallgatók több szempontból is jelentős különbséget mutattak. A levelezősök általában idősebb, több szakmai tapasztalattal bíró hallgatók, mint nappali tagozatos társaik, így a szakmáról tisztább és határozottabb képük van, motivációik artikuláltabbak, pályaidentitásuk stabilabb. Az oktatókkal végzett fókuszcsoporthoz tartozó interjú bebizonyította az előzetes feltevést, mely szerint az interjú részt vevő oktatók markáns, de egymással sokszor nem egyező pályaképpel rendelkeznek a közösségszervezés tekintetében, ami valódi kihívást jelent a szakmai identitás fejlesztése szempontjából.

A Pécsi Tudományegyetem kutatócsoportja Dr. Minorics Tünde vezetésével zajlott. „A közösségi művelődés formái és funkciói a magyarságtudat megőrzésében a horvátországi Drávaszögben” című kutatás célja volt a horvátországi magyarság történetében a 3 évtized folyamatainak eredményeként létrejött és a hazai jogi szabályozás alapján értelmezhető közművelődési/közösségi művelődési rendszert és működést, valamint a jelenlegi területileg specifikus közösségi művelődési formákat, funkciókat és hatásukat megvizsgálni. A magyarságtudat kulturális és identitásbeli elsajátításának formái, a kultúra megőrzésének közösségi, civil intézményesült kereteinek vizsgálata, amelynek értelmezési alapját és a szempontrendszerét a hazai és a horvátországi jogszabályi keretek elemzése és összehasonlítása adta. Az összegyűjtött adatok egy gyorsan fogyatkozó közösség múltját és helyzetét láttatták, ami értelmezhetővé tette a jelen közösségi folyamatokat, összefüggéseket. A megfigyelések során gyűjtött adatok, a fotózás, mint adatgyűjtés, az interjúk, valamint a kérdőíves kutatás a horvátországi magyarság identitásának megőrzését szolgáló közösségi művelődési formák és módszerek specifikus jellemzőit – benne az anyanyelv, a kulturális örökség, a (közös tudáshoz való) hozzáférés, a közösségi kapcsolatok mibenlétét tárta fel.

A kutatás során számos következtetést vontak le a kutatók, többek között például, hogy a Drávaszög esetében megfigyelhető a táji-történeti kultúra jelenléte, így máig regionális identitású közösséget alkotnak. A vizsgált terület központi jellegű, városi funkciók nélküli kisközségek sűrű hálózata. A Drávaszög elzártsága igen egyedi, periférikus és zárt, amit a jelenlegi politika erősít, de a megtartás szándékával, azaz a szülőföldön maradási és boldogulást támogatni, megfelelő infrastruktúrát, oktatási és nevelési intézményeket, a munka és a közösségi élet lehetőségeit megteremteni. A magyarság létszámának csökkenése folyamatos, de lassuló. Jellemző lett a „jó magyarnak lenni Horvátországban” megfogalmazás.

Erősödik a hagyományokhoz való kötődés. Nincs szakemberképzés, a nonprofit alapú működés a jellemző. Az egyesületi működési forma alulról szerveződve a helyi

társadalom belső erőforrásaira épít. Az Új Magyar Képes Újság hetilap kiemelt jelentőséggel bíró vizuális eszköz, hiszen szerepet játszik az identitás és a kulturális kohézió erősítésében.

A kutatásokból készült tanulmányok a Kulturális Szemle keretében kerültek publikálásra, mind a hallgatók, mind a kutatócsoportok vizsgálatainak eredményei (szakirodalmi áttekintések és/vagy empirikus eredmények) olvashatók ilyen formában az egyes témák iránt komolyabban érdeklődők számára.

DR. JUHÁSZ ERIKA

Okleveles művelődési és felnőttképzési menedzserként a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett 1998-ban, majd ugyanitt (az akkor már Debreceni Egyetem) szerezte meg PhD fokozatát 2005-ben. Közművelődési szakértő, valamint a Közművelődési Akkreditációs Bizottság tagja. A Debreceni Egyetem oktatója 1998-tól, 2011-től tanszékvezető docense. 2015 óta a Nemzeti Művelődési Intézet Kárpát-medencei magyar közművelődési képzési és kutatási folyamatainak vezetője, jelenleg az Intézet szakmafejlesztési igazgatója. Számos civil szervezet aktív tagja, elnöke a KultúrÁsz Közhasznú Egyesületnek, valamint a Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesületének, alapító tagja a Magyar Közösségépítők Értékszövetsége Egyesületnek. Az MTA köztestületi tagja, elnöke az MTA DAB Művelődéstudományi Bizottságának. Főszerkesztője a Kulturális Szemle folyóiratnak, szerkesztőbizottsági tagja a Hungarian Educational Research Journal nemzetközi folyóiratnak. Fő kutatási területei: közösségi művelődés, közművelődés és képzés-felnőttképzés kapcsolata, a felnőttképzés és a közösségi művelődés intézményrendszere, módszertana, közösségfejlesztés, civilek a kultúrában és az oktatásban. Fő műve: A felnőttek képzése és művelődése egykor és ma Magyarországon (2016., Csokonai Kiadó, Debrecen, elérhető: <http://mek.oszk.hu/16200/16283/>). További több mint 200 írása elérhető a Magyar Tudományos Művek Tárában (www.mtmt.hu).

DR. MÁRKUS EDINA

A Kossuth Lajos Tudományegyetemen művelődési és felnőttképzési menedzser szakán végzett 1998-ban. 1998-2001-ig a Kossuth Lajos Tudományegyetem (2000-től Debreceni Egyetem) Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Programjának hallgatója. Doktori fokozatát 2006-ban szerezte neveléstudomány tudományágban. Témája: Szektorsemlegesség a kultúra területén. Kulturális célú nonprofit szervezetek helyzete kelet-közép-európai városokban. 2000-től a Debreceni Egyetem tanít, jelenleg a Bölcsészettudományi Kar Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet intézetigazgató-helyettese. 2017-től a Nemzeti Művelődési Intézet Szakmafejlesztési Igazgatóságán dolgozik felsőoktatás-fejlesztési területen. A Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola Neveléstudományi Programjában témavezetőként, oktatóként tevékenykedik. Az MTA Debreceni Akadémiai Bizottság Nevelés, Művelődéstudományi és Pszichológiai Szakbizottság Művelődéstudományi Munkabizottságának a titkára.

BOZSEK-HADHÁZI RITA KATA

Közösségszervező, okleveles andragógus. Tanulmányait a Debreceni Egyetemen végezte. A Nemzeti Művelődési Intézet kötelékében 2020 óta dolgozik, a Szakmafejlesztési Igazgatóság munkatársa. A Közművelődési Tudományos Kutatási Program, valamint a Nemzeti Művelődési Intézetben szakmai gyakorlatot töltő hallgatók koordinátora.

KUGLICS GÁBOR

Egyesületi adatbázis a közösségek és a történelmi emlékezet szolgálatában

Öt évnyi kutatás zárórendezvényeként mutattuk be 2024. november 26-án a polgári kori egyesületek adatbázisát. A Nemzeti Művelődési Intézet és a Magyar Nemzeti Levéltár együttműködésében lezajlott kutatás eredményeként 19 vármegyei kötet és egy online felület készült el, amelyek mintegy 24 ezer polgári kori civil szervezet adatait tartalmazzák.

VÉLEMÉNYFORMÁLÓ CIVIL SZERVEZETEK

A jelenkori közművelődési tevékenység szempontjából is meghatározó szereppel bírnak a – formális vagy nem formális – civil közösségek, amelyeknek a gyökerei a polgári korba nyúlnak vissza. A magyar felvilágosodástól, illetve a reformkortól kezdve megszülető civil szerveződések fontos szerepet játszottak a társadalom különböző területein, beleértve a gazdasági és társadalmi életet is. Az egyesületek lehetőséget biztosítottak az emberek számára, hogy közös érdeklődésük és céljaik mentén szerveződjenek, ezáltal erősítve a közösségi érzést és a társadalmi kohéziót. Az egyesületek gyakran olyan platformot biztosítottak, ahol az állampolgárok aktívan részt vehettek a közéletben, véleményt formálhattak. Ez különösen fontos volt egy olyan időszakban, amikor a formális politikai részvétel még korlátozott volt. Tevékenységük sokrétű volt: bizonyos egyesületek meghatározóak voltak a kulturális fejlődés és oktatás tekintetében, mások támogatták a vállalkozásokat, elősegítették a szakmai képzést és a technológiai fejlődést. A jótékonyági egyesületek pedig jelentős szerepet játszottak a szociális támogatásban, ami különösen fontos volt egy olyan időszakban, amikor az állami szociális háló még nem volt annyira fejlett. A legtöbb ma működő önkéntes tűzoltó egyesület jogelődje is a polgári korban jött létre.

Ezek a civil szervezetek közel másfél évszázadon keresztül fejlődtek, gyarapodtak, erősödtek. Túléltek a Bach-korszakot, majd a dualizmus szabadabb viszonyai között, az óriási gazdasági fejlődés következtében a civil szektor virágkora köszöntött be. Ezt aztán visszavetette az első világháború – az egyleti tagok a frontra kerültek, elesetek vagy a hadifogságból évek múlva tértek haza –, majd a trianoni országcsönkítés. A bethleni konszolidáció azonban újabb fejlődést, gyarapodást hozott a szektornak. A két világháború között már az ország lakosságának 34 %-a valamilyen civil szervezet (egylet, kör) tagjaként élte meg a mindennapjait. Nélkülük az ország, a nemzet konszolidációja sem lett volna olyan gyors és sikeres a vesztes I. világháború után.

Dédszüleink, nagyszüleink úgy működtették ezeket a szervezeteket, hogy nem voltak európai uniós vagy hazai pályázati források. Saját önkéntes tevékenységeikkel, a mainál kevesebb szabadidejükben, a szűkös saját forrásaikból áldoztak arra, hogy kulturális hagyományaik és értékeik tovább éljenek. A II. világháború után kibontakozó kommunista diktatúra azonban kevés kivételtől eltekintve betiltotta őket, ingó és ingatlan vagyonukat államosította, elkobozta. A meghagyott szervezeteket is jelentősen átszervezte, megbízható pártkádereket ültetett az élükre. Az elkobzott és államosított vagyon a mai könyvtárainkba, múzeumainkba, közművelődési szervezeteinkbe került, és ezáltal intézményesítve, de továbbra is megmaradtak. Egy másfél-két évszázados fejlődési periódust tört meg a kommunista diktatúra, amelyet aztán csak a rendszerváltás tudott egy egészséges mederbe visszaterelni.

A KUTATÁS ÖT ÉVE

2012-től a Nemzeti Művelődési Intézet jogelődjében olyan szakmai megújulás indult el, ami változást hozott a szemléletmódban, a régi-új értékek felvállalásában és a szakmai prioritásokban. Ezek közül a legfontosabb az volt, hogy a figyelem fókusza ismét a kulturális közösségeinkre, és ezzel együtt azok történeti előzményeinek vizsgálatára, elemzésére és újraértékelésére helyeződött. Ebben az időszakban a Nemzeti Művelődési Intézet a legjelentősebb országos stratégiai intézményekkel és szervezetekkel együttműködési megállapodásokat kötött; e partnerek közé tartozott a Magyar Nemzeti Levéltár is. A két szervezet megállapodott abban, hogy együttműködnek a Kárpát-medencében valaha működött civil közösségek múltjának, történetének feltárásában és bemutatásában, ehhez kapcsolódó kiadványok megjelentetésében. Az öt éven át tartó kutatómunkában a Nemzeti Művelődési Intézet közel 50 munkavállalója vett részt, amihez a Magyar Nemzeti Levéltár vármegyei munkatársai nyújtottak segítséget. A nagyarányú feltáró munka folyamatait Závogyán Magdolna akkori ügyvezető, ma kultúráért felelős államtitkár és dr. Juhász Erika szakmafejlesztési igazgató indították el, és mellettük dr. Ponyi László és dr. Márkus Edina központvezetők koordinálták.

A Nemzeti Művelődési Intézet Kutatási Központja által koordinált kutatásban levéltári feltáró munkán alapuló saját adatbázist építettünk a településre és a szervezetekre vonatkozó adatok figyelembevételével.

A kutatómunka első, előkészítő szakaszában a 19 vármegyében levéltári kutatómunkát végző asszisztenseket készítettük fel.

A kutatás második, adatgyűjtési szakaszában a kutatói engedélyek megkérése, a levéltári anyagok elérhetőségének feltárása, az adott vármegyei levéltári egységek felkeresése történt meg. A levéltári kutatási asszisztensek a KSH adatbázisai alapján elkészítették a megyék aktuális településlistáját (jelenlegi települések és elődtelepüléseik), majd a vármegyei levéltári szakemberek támogatásával megkezdődött a településekhez köthető civil szervezetek feltárása. A koronavírus járvány a helyszíni kutatást ugyan hosszabb időre lehetetlenné tette, de az addig feltárt adatok feldolgozása ekkor is folytatódott. A gyűjtőmunka elsődlegesen a IV. és a X. levéltári fondok (tematikus levéltári egység – a szerk.) tartalmának szisztematikus átnézésével, az adatok excel adatbázisba rögzítésével és az egyesületi dokumentumok digitalizálásával zajlott. A szervezeti lista elkészítéséhez az adott vármegye és a Nemzeti Művelődési Intézet korábbi levéltári kutatásokkal kapcsolatos köteteit is felhasználtuk. Ezek közül kiemelkedett a „háromkötetes” adattár: Szedlacek Emília – Hévízi Róbert (szerk.): A magyarországi egyesületek címtára a reformkortól 1945-ig. Vidéki egye-

tek és körök I-III. kötet. (Második, bővített kiadás. Nemzeti Művelődési Intézet, 2020.). A kutatás harmadik, lezáró szakaszában a vármegyei adatbázisok javítása, az adatok tisztítása, publikálásra előkészítése és a vonatkozó publikációk elkészítése zajlott.

ÉRTÉKEK AZ ADATOK MÖGÖTT

A kutatási folyamat záróeseménye a Magyar Nemzeti Levéltár budapesti központjában zajlott 2024. november 26-án. A program résztvevőit házigazdaként dr. Mikó Zsuzsanna, a Magyar Nemzeti Levéltár általános főigazgató-helyettese köszöntötte, aki a levéltárak és a közművelődés együttműködésének eddigi eredményeit és további lehetőségeit ismertette. Az eseményen beszédet mondott Závogyán Magdolna, a Kulturális és Innovációs Minisztérium kultúráért felelős államtitkára, aki a kutatást 2020-ban még a Nemzeti Művelődési Intézet akkori ügyvezetőjeként kezdeményezte. A polgári kor értékrendjének és közösségeinek mai üzenetei című előadásában kiemelte, hogy a mai civil szervezetek, közösségek múltja a polgári korban gyökerezik. Felbecsülhetetlen értékkel bírnak ezeknek a társadalmi és civil szervezeteknek az a tevékenysége, amelyet a társadalomban, a helyi közösségekben, a kultúrában és a közéletben végeztek. Éppen ezért fontosak azok a művek, adatbázisok, amelyek feltárják, nyilvánosságra hozzák a száraz adatok mögött a ma is követésre méltó értékeket, szokásokat, hagyományokat, önkéntességet, a polgári lét megélését, és a mindezek mögött felsejlő korszellemet.

Dr. Juhász Erika, a Nemzeti Művelődési Intézet szakmafejlesztési igazgatója volt a kutatás szakmai vezetője, aki a polgári kori egyesületeket feltáró ötéves kutatómunka fázisairól, a 19 vármegyei kötet felépítéséről és az adatok hasznosíthatóságáról beszélt. Dr. Czetz Balázs, a Magyar Nemzeti Levéltár gyűjteményi főigazgató-helyettese a Levéltári adatbázisok használata és lehetőségei című előadásában a Levéltár „Adatbázisok online” című gyűjteményét, a benne felelhető adatbázisok használatát ismertette, majd Komlósi-Gera Zsófia levéltáros részletesen bemutatta a Polgári kori egyesületek adatbázisát. A program zárásaként a Nemzeti Művelődési Intézet kutató-fejlesztő munkatársai, Kuglics Gábor és Pető Lilla két interaktív feladat, egy totó és egy online keresés segítségével mutatták be az adatbázisban fellelhető polgári kori egyesületek körét.

A központi bemutatót 2025. első negyedévében vármegyéenként 2-3 településen, összesen 44 helyszínen térségi szintű bemutatók követik, hogy országszerte minél többen megismerjék és hasznosítsák a kutatás eredményeit.

LAPOZHATÓ KÖTETEK ÉS ONLINE ADATBÁZIS

A kutatás eredményeinek bemutatására 19 vármegyei kötet és egy online adatbázis készült. A kötetek az adott vármegyére lebontva, válogatott, sűrített formában, míg az online térképes adatbázis teljeskörűen foglalja össze ennek a nagyléptékű kutatásnak az eredményeit.

A vármegyei kötetek a „Polgári kori egyesületek” címet és „A magyarországi polgári kori egyesületek címtára a reformkortól 1949-ig vármegyei bontásban” alcímet viselik. Mindegyikben a mai vármegyék területén lévő településeken létrejött egyesületek találhatók meg. A 19 megyei kötet felépítése egységes struktúrát követ. Az adattábla élén a mai vármegyeszékhely és egykori elődközségeinek nonprofit szervezetei állnak, majd a vármegyei hatáskörrel létrejött egyletek következnek, végül a vármegyéhez tartozó összes mai település olvasható ABC-sorrendben. Az egyes településeken belül szintén ABC-sorrendben kerültek felvezetésre az egyesületek.

Az egyesületi adatok közül a kötetek az alábbiakat tartalmazzák: egyesület neve, alakulás éve, megszűnés éve, tevékenységi terület, a szervezet létrehozásának célja, levéltári jelzet. A tevékenység szerinti besoroláshoz a jelenlegi statisztikai besorolást vettük alapul. Ezek a tevékenységkategóriák az alábbiak: kultúra; vallás; sport; szabadidő, hobbi; oktatás; kutatás; egészségügy; szociális ellátás; polgárvédelem, tűzoltás; környezetvédelem; településfejlesztés, lakásügy; gazdaságfejlesztés, munkaügy, jogvédelem; közbiztonság védelme; általános adományosztás, -közvetítés, támogatás; nemzetközi kapcsolatok; szakmai, gazdasági érdekképviselet; politika. Bizonyos adatok a fennmaradt iratanyagból nem olvashatók ki, így sok esetben ezek a rovatok üresen maradtak.

A kötetek online elérhetőek a Nemzeti Művelődési Intézet honlapján a Kiadványok menüpontban a Letölthető kiadványok között, nyomtatott formában pedig a Nemzeti Művelődési Intézet és a Magyar Nemzeti Levéltár központjában és 19 vármegyei igazgatóságain egyaránt, továbbá megvásárolhatók a Nemzeti Művelődési Intézet webshopjából.

A 19 vármegyei kötet mellett egy elektronikus térképes felületnek a fejlesztése, kialakítása is megtörtént, amit a Magyar Nemzeti Levéltár végzett. Ennél az oldalnál nem volt nyomdai terjedelmi korlát, így itt az adatok és információk teljeskörű megjelenítése valósulhatott meg.

Az adatbázis – más felépítéssel és arculattal – a Magyar Nemzeti Levéltár honlapjáról az „Adatbázisok online” gyűjteményben Polgári kori Magyarország egyesületei cím alól is elérhető. Itt összetett kereső segíti a kutatást, és a találati ikonokra kattintva letölthetők a levéltári kutatási asszisztensek által digitalizált egyesületi dokumentumok is.

A KUTATÁSI EREDMÉNYEK JELENTŐSÉGE

A polgári kori egyesületek vizsgálata segíthet megérteni a kor társadalmi, politikai és kulturális dinamikáját, és betekintést nyújt abba, hogyan alakultak ki és formálódtak a modern társadalmak. E civil szerveződések hatása a mai napig érezhető számos területen. A kutatás révén többet megtudhatunk az egyes vármegyék korabeli kulturális életéről, a gazdaságfejlesztési folyamatokról, a szociális problémák kezelésének módszereiről, a szegénység és a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésére irányuló erőfeszítésekről. Ezek által pedig a kortárs társadalmi, gazdasági és kulturális jelenségeket is jobban megérthetjük. Az egyesületek történetének vizsgálata hozzájárulhat a történeti narratívák és az emlékezet kutatásához. Építhetők rá megemlékezések, ünnepek, új települési játékok, vetélkedők, de akár új közösségek megalakulásának ihletői is lehetnek.

Mindenki szíves figyelmébe ajánlva a köteteket és az online adatbázist, biztatjuk a ma is működő civil közösségek tagjait, helytörténeti kutatókat, településvezetőket, értéktári szakembereket, pedagógusokat, diákokat, hogy keressék meg településük polgári kori egyleteinek adatait, amely jó kiindulási alap lehet a további helytörténeti kutatásokhoz, a helyi identitás erősödéséhez és közösségi múltjuk további feltárásához, megismeréséhez.

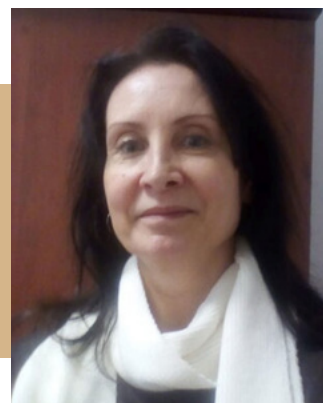
KUGLICS GÁBOR

Történész, tanár, politológus. 2019-ben elvégezte a Közművelődési szakember I. felsőfokú OKJ képzést, jelenleg a Széchenyi Egyetem kulturális mediáció mester szakos hallgatója. 2007-2011 között a Püspökmolnári Művelődési Ház és Könyvtár vezetője, majd felnőttképzési és pályázati területen dolgozott. 2018-tól a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársa, előbb módszertani referens volt Vas vármegyében, majd Nyugat-dunántúli regionális kutató, egy évig pedig módszertani referens Zala vármegyében. Jelenleg a Kutatási Központ kutató-fejlesztő munkatársa. Tagja a Püspökmolnári Értéktár Bizottságnak, 2024-től a Vas Megyei Honismereti Egyesület elnöke, a Honismereti Szövetség elnökségi tagja.

A Szakkör.
TUDÁSUNKKAL KÉZEN FOGVA

DR. JUHÁSZ ERIKA – FARKAS ÉVA – LUKÁTS MELINDA

KultStat újratöltve

ELŐZMÉNYEK

A hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény és a hozzá kapcsolódó az Országos Statisztikai Adatfelvételi Program kötelező adatszolgáltatásairól szóló 388/2017. (XII.13.) Korm. rendelet adja a jogi keretét a kulturális szervezetek statisztikai adatszolgáltatásának.

Szervezeti keretét a Kulturális és Innovációs Minisztérium biztosítja, ő felel az adatgyűjtések végrehajtásáért háttérintézményeinek közreműködésével, úgymint Országos Széchényi Könyvtár-Könyvtári Intézet, Nemzeti Művelődési Intézet, Magyar Nemzeti Levéltár.

A kulturális statisztikai adatgyűjtés nemcsak jogszabályi szinten változott, újult meg, de az adatgyűjtés technikai háttere is folyamatosan fejlődött, melynek történeti aspektusaira a következőkben tekintünk vissza.

2006 egy fontos év volt a kulturális adatszolgáltatás történetében, hiszen ekkor kezdődött az első adatgyűjtő webes felület kialakítása és váltotta fel részben a papíralapú statisztikai adatgyűjtést, továbbá a szervezeti keretben is történt változás, hiszen az akkori Oktatási és Kulturális Minisztérium Statisztikai Osztályához került ez a feladat. Az adatgyűjtés első webes felülete IStAR néven indult, de a színházi és múzeumi adatokat továbbra is papír alapon jelentették a szervezetek. A papíralapú adatszolgáltatás sajnos magában hordozta a sok kitöltési hibát és a feldolgozásuk is jelentős időt vett igénybe.

2007-ben már a mostani, azaz KultStat néven vált elérhetővé a webes felület az adatszolgáltatók számára. Így 2008-ban már ebben a rendszerben tehették meg jelentéseiket a kulturális tevékenységet végző szervezetek, kivéve a színházi és múzeumi ágazat, ahol továbbra is maradt a papíralapú adatszolgáltatás. Az adatgyűjtés részben elektronikus úton történő fogadása pozitív hatással volt az adatok mennyiségére és minőségére. 2009-re már 60%-ra nőtt az elektronikus kitöltések aránya, de továbbra is megmaradt a papíralapú jelentés lehetősége.

A technika ugrásszerű fejlődése indokolta, hogy 2018-ra egy a régi rendszer egyes elemeit megtartva ugyan, új, szélesebb körű feldolgozóközponti funkciókkal rendelkező rendszer készüljön. Az új rendszernek köszönhetően 2020-tól már teljeskörűen online az adatbekérés, ettől az évtől szűnt meg a papíralapú jelentés elfogadása.

A KULTURÁLIS STATISZTIKAI ADATGYŰJTÉS ÚJRAGONDOLÁSA

A jogszabályi¹ és ezzel összefüggésben a szervezeti valamint finanszírozási változások indokoltá tették a kulturális szervezetek statisztikai adatszolgáltatásának gyökeres átalakítását.

A kulturális statisztikai adatgyűjtés rendszerének megújítását a Kulturális és Innovációs Minisztérium – mint a Hivatalos Statisztikai Szolgálat tagja² – által életre hívott munkacsoport több hónapos szakmai munkája előzte meg.

¹ 388/2017. (XII. 13.) Korm. rendelet az Országos Statisztikai Adatfelvételi Program kötelező adatszolgáltatásairól, 2024. évi LXXVI. törvény egyes felsőoktatási, családgügyi és kulturális tárgyú törvények módosításáról

² 184/2017. (VII.5.) Korm. rendelet a hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény végrehajtásáról

A kulturális ágazatok által delegált szakemberek kialakították az adatgyűjtés rendszerének új logikáját, az új szervezeti struktúrát és a megújult űrlapokat. Az Országos Statisztikai Adatfelvételi Program kötelező adatszolgáltatásairól szóló 388/2017. (XII. 13.) Korm. rendelet 6. számú melléklete értelmében a korábbi kulturális tevékenységenkénti nyilvántartási számok helyébe egységesen a 2571-es nyilvántartási szám lépett. 2025. január 1-től így minden kulturális tevékenységet végző szervezet ezen a nyilvántartási számon teljesítheti adatszolgáltatási kötelezettségét jogszabály szerint minden év január 31-ig. A kormányrendelet meghatározza a nyilvántartási számot, a jelentés címét, az adatgyűjtés gyakoriságát, az adatszolgáltatók meghatározását, az adatszolgáltatás beérkezésének határidejét, az elektronikus adatszolgáltatás megnevezését és az adatköröket.

A jogszabály az alábbi kulturális tevékenységek számára írja elő a kötelező adatszolgáltatást: közművelődés, könyvtár, muzeális intézmények, levéltár, állatkertek (vadasparkok, kultúrparkok), kortársművészeti kiállítások, előadó-művészet.

A jogszabályi keretek kialakítása, majd a szakmai tartalmak előzetes meghatározása után közbeszerzési eljárás keretében történt meg a rendszert fejlesztő cég kiválasztása, majd az előkészítést követően kezdődött meg 2024 februárjában a rendszer átalakítása és fejlesztése.

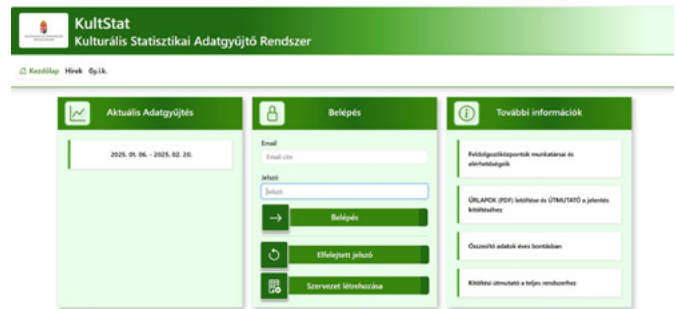
2024 októberére elkészült az első tesztfelület, melynek vizsgálatára minden kulturális tevékenység képviselőjének lehetősége volt. A széles körben történő tesztelés tapasztalatainak összegzése után a finomhangolás következett, hogy az addig ismert releváns adatszolgáltatói elvárásnak megfeleljen.

A RENDSZER TECHNIKAI VÁLTOZÁSAI

A megújulás egyik legszembetűnőbb változása a felület URL-jének (webcímének) módosulása. 2025. január 6-tól az adatszolgáltatók a <https://kulturalisstatistika.hu/home> címen érhetik el a jelentés megtételéhez az elektronikus adatszolgáltatás felületét. A zökkenőmentes átállást segítve a régi felület átirányítja az adatszolgáltatókat az új platformra.

A másik fontos és látható változás, hogy új design-t, külsőt kapott a felület, a korábbi kék alapszínt felváltotta a zöld.

A főoldalon megjelenő funkciók is megújult struktúrában érhetők el, mint pl. a „Belépés” a könnyebb kezelhetőség érdekében a felület közepére helyeződött át.

Az átalakításkor fontos szempont volt, hogy a jól működő, a korábbi rendszerben is elérhető funkciók kerüljenek megtartásra annak érdekében, hogy segítse az adatszolgáltatókat az átállásban.

De a szervezeti struktúra és a szervezetek nyilvántartásának módosulása új funkciók beépítését is generálta, így többek között megoldást kellett találni a megszűnt tagszervezetek kezelésére. Ez a funkció lett a tagszervezetek archiválása mód.

További technikai/funkcionális változás még, hogy egy szervezetnek egy szervezeti adminisztrátora lehet, de további adatrögzítőket rendelhet a jelentés megtételéhez. Ennek azért van jelentősége, mert a szervezeti adminisztrátor és az adatrögzítő jogosultságai különböznek, a főúrlap végleges zárására csak az adminisztrátornak van joga. Így egyben ő egy első ellenőrzőként is funkcionál, hiszen a főúrlapon összesített adatokból látja, hogy valósak-e azok, nincs-e esetleg azokban duplikáció. A „Letöltéseim” funkció, amelyben a lekérdezések eredményei érhetők el a főmenü sorában kapott helyet. Beépítésre került a civil jelölő funkció is, amely azt a célt szolgálja, hogy regisztrációkor a szervezet ezzel jelöli, hogy civil státuszban van. Ez azért fontos, mert ezen szervezetek (civil szervezetek, gazdasági társaságok) pénzügyi zárásának ideje eltér az egyéb szervezetekétől.

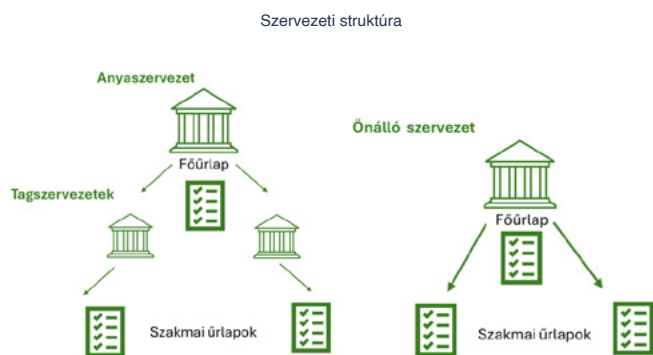
A RENDSZER TARTALMI VÁLTOZÁSAI

A következőkben cikkünk kitér azon változásokra, amelyek az adatgyűjtés szakmai tartalmának átalakítását eredményezték.

A tartalmi változásokat logikai rendszerterv foglalta egybe, melyben rögzítésre kerültek a munkacsoport által kidolgozott logikai változások, úgymint szervezeti struktúra, szervezeti nyilvántartás, jogosultságok, űrlapok módosításai.

Az egyik legfontosabb tartalmi változás a kulturális szervezetek nyilvántartásának módosulása. Az új rendszerben a nyilvántartás adószám alapú lett, egy szervezet egy adószámmal lehet jelen a rendszerben.

Mivel az adószám lett a validáció alapja, így ez magával hozta az űrlapok átalakítását is. Az új rendszerben minden szervezethez egy ún. főúrlap és kulturális tevékenységenként szakmai űrlapok tartoznak. Ez azt jelenti, hogy minden a szervezet által végzett kulturális tevékenységről külön szakmai űrlap kitöltése szükséges. A főúrlap meghatározott adatokat összesít, mint például pénzügyi és munkaügyi adatok, továbbá rögzíti a szervezet fő alapadatait. Ennek a módosításnak az volt a célja, hogy elkerülhető legyenek a duplikációk a rendszerben, azaz egy szervezet ne jelenítse meg többszörösen (pl. tagszervezetként) a teljes munkaügyi és pénzügyi adatait. A kulturális ágazatra jellemzőek az összevont, több kulturális tevékenységet végző szervezetek. A változás másik fontos eleme így az, hogy a rendszerben anyaszervezetek, hozzájuk kapcsolódó tagszervezetek és önálló szervezetek találhatóak, de az anyaszervezet adószáma alatt jelentenek a tagszervezetek is.

Így ez a változás indukálja azt, hogy az eddig az alapító/létesítő dokumentum szerint összetartozó anyaszervezetek és tagszervezetek a KultStat rendszerben is összerendelésre kerültek, így adataik egy szervezeti egységként jelennek meg. Az eddigi 12 000 db adatszolgáltatói szám várhatóan 8000 db körülire csökken, hiszen a szervezetek összevonása az adószám alapján ezt eredményezi.

AZ ÁTÁLLÁST SEGÍTŐ LÉPÉSEK

Az adatok átemelése és a szervezetek összerendelése úgy történt, hogy a korábbi jogosultságok megmaradtak, azaz a felhasználóknak nem kellett újra regisztrálniuk, a korábbi fiókjuk megtartásra kerültek. Azonban a fiókokhoz tartozó jelszavak biztonsági okokból nem, így első lépésként azt minden felhasználónak meg kellett változtatnia.

A korábbi feldolgozóközponti rendszer is megmaradt, így az adatszolgáltatók a kulturális tevékenységek feldolgozóközponti munkatársaihoz fordulhatnak segítségért. A rendszer elindítását megelőzően oktató videók, rendszerleírások, kitöltési útmutatók készültek, továbbá szakmai napok és felkészítő alkalmak zajlottak az átállás támogatására.

TOVÁBBI FEJLESZTÉSEK – ADATVIZUALIZÁCIÓ

A fejlesztés nemcsak magára az adatgyűjtő rendszerre terjed ki, de tartalmazza egy új ún. adatvizualizációs modul létrehozását is.

Az adatok minél gyorsabb vizuális megjelenítése ma már alapvető elvárás. Ezért a kulturális tevékenységek publikus statisztikai adatainál is fontos, hogy minél szélesebb körben elérhetővé váljanak, könnyen felhasználható formátumban.

A modul alkalmas lesz arra, hogy a statisztikai adatok körét vizuálisan, idősorosan és meghatározott mutatók mentén megjelenítse, de letöltésre is lehetősége lesz a felhasználóknak akár ábrák, térképek formájában is.

A statisztikai adatok ilyen jellegű megjelenítése is segítheti a szakminisztérium döntéselőkészítői folyamatait, jogszabályi módosításait, új pályázati források előkészítését vagy a meglévő forrásainak elosztását.

A rendszer finomhangolása azonban nem kerülhető meg, a felhasználók részéről érkező visszajelzések elemzése, értékelése – mint minden új rendszerrel – elengedhetetlen. Az azokban fellelhető logikus és a működését hatékonyabbá tévő igények alapján a szoftver alakítható.

FARKAS ÉVA

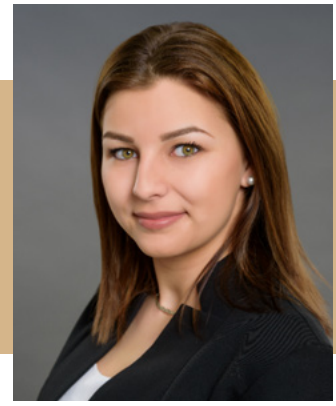
Művelődésszervezőként végzett az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolán, majd 2020-ban kulturális örökség tanulmányok mesterszakos diplomát szerzett az Eszterházy Károly Egyetemen. Minőségfejlesztő szakember. 2018 óta dolgozik a Nemzeti Művelődési Intézetnél. Kezdetben a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Igazgatóságot vezette. Vármegyei igazgatóként feladatkörébe tartozott a vármegyei közművelődési feladatellátásának módszertani támogatása és az igazgatóság működésének biztosítása. 2020-ban a Szakmafejlesztési Igazgatóság Kutatási Központjához került, mint kutató-fejlesztő munkatárs, ahol országos kutatási koordinátorként segítette a regionális kutatóhálózat működését, kutatásokban közreműködött. 2023-tól országos statisztikai koordinátorként felel a közművelődési statisztikai adatgyűjtésért.

LUKÁTS MELINDA

Kertészmérnök, informatikai statisztikus és gazdasági tervező. 1987-től 1991-ig az INART Mérnöki és Művészeti Szolgáltató Kiszövetkezet, majd a MIKON Kft. műszaki ügyintézője. Három év gyermeknevelés után 1994-től az államigazgatásban szerzett átfogó ismereteket. Az Oktatási és Kulturális Minisztérium politikai államtitkári, majd miniszteri titkársági referense, a jogutód Nemzeti Erőforrás Minisztérium Statisztikai Osztályának titkársági referense, 2006 óta pedig az Emberi Erőforrások Minisztériuma, majd a jogutód Kulturális és Innovációs Minisztérium kulturális statisztikai referenseként az Országos Statisztikai Adatfelvételi Program kulturális adatgyűjtéseinek végrehajtásáért felelős.

„A tudás forrása nem a válasz,
hanem a kérdés.”

(Kodály Zoltán)

DR. JUHÁSZ ERIKA – DR. MÁRKUS EDINA – BOZSEK-HADHÁZI RITA KATA

Az OTDK és a közművelődési kutatások

Az Országos Tudományos Diákköri Mozgalom (röviden OTDK) az egyik legjelentősebb és legsikeresebb tudományos tehetséggondozó rendszer a hazai felsőoktatásban. Az 1950-es évek elején indult kezdeményezés mára intézményesült és országos hálózattá fejlődött, amelyben évente több ezer egyetemi és főiskolai hallgató vesz részt. A mozgalom nemcsak a tudományos utánpótlás egyik legfontosabb bázisa, hanem a hallgatói kutatómunkák elismerésének és bemutatásának fóruma is.

A kezdetekről Anderle Ádám a következőket írja: „A korabeli hivatalosság 1952-re tette a diákköri mozgalom indulását Magyarországon, s az „élenjáró szovjet tudomány” tapasztalatainak átvételével magyarázta-indokolta azt, s az ugyanebben az évben a diákkörökkel kapcsolatos miniszteri utasításhoz (85-0111/1952) kötötte születésüket. Az igazi indulás azonban, az egyetemi munka normalizálásának egyik jeleként, spontán tanár-diák kezdeményezésként jelent meg több egyetemen is, adataink szerint először az 1950/51-es tanévben. Az ELTE Természettudományi Karán, mint a Felsőoktatási Szemle 1952 áprilisában hírt ad erről, „nemrégiben zajlott le a hallgatók első tudományos ülészaka”. E beszámoló szerint „A kar az 1950/51-es tanév végén szabadon választott téma kidolgozására pályázatot hirdetett. A beérkezett pályázatok közül 20 részesült 750, 500 és 250 forintos jutalomban. A pályázatok közül a legjobbak kerültek nyilvánosan megvitatásra az ülészakon.” A krónikás a matematikus, a biológus és a geológus hallgatók előadásait emelte ki magas színvonalukért, s azt, hogy az érdeklődők között professzorok, egyetemisták és egyetemen kívüliek egyaránt ott voltak. Ugyanebben a tanévben a veszprémi vegyipari egyetemen is megjelentek a 20-40 fős „szakkörök vagy tudományos körök”, melyeken „előadásokat tartottak és hallgattak”, s alakult fordító szakkör is. Itt Tudományos Faliújság is született, a szilikátipari szakkör pedig

kapcsolódott az Építőanyagipari Tudományos Egyesülethez.” (Anderle, 2011: 29) A kezdeményezés gyorsan népszerűvé vált, és az évtized közepére már országos szinten is elindult a szerveződés.

1973-ban alakult az Országos Tudományos Diákköri Tanács (OTDT), amely azóta a mozgalom szakmai és szervezeti irányító testülete. Az Országos Tudományos Diákköri Tanács (OTDT) 1973-ban alakult meg azzal a céllal, hogy országos szinten koordinálja a felsőoktatási intézményekben működő tudományos és művészeti diákkörök munkáját. A tanács legfőbb feladata, hogy képviselje és támogassa azokat a hallgatókat, akik felsőoktatási tanulmányaik mellett tudományos tevékenységet végeznek, valamint az őket segítő oktatókat és kutatókat. Az OTDT működése kiterjed továbbá a tudományos diákköri mozgalom központi szervezeti egységeinek – például szakmai bizottságainak – működésének biztosítására, valamint országos szintű tudományos rendezvények és fórumok szervezésére és koordinálására.

Az 1980-as évektől kezdve a mozgalom struktúrája és működése egyre professzionálisabbá vált: szekciókra bontva, tudományterületek szerint zajlottak a versenyek, egyre több intézmény kapcsolódott be, és egyre nagyobb szerepet kapott a minőségi értékelés.

Az OTDK fő célja a tudományos utánpótlás biztosítása, azaz a tehetséges hallgatók kutatómunkájának ösztönzése, támogatása és elismerése. Emellett fontos célkitűzés a hallgatók tudományos közösségbe való integrálása, önálló gondolkodásra és kutatásra nevelése. Az OTDK során a hallgatók saját kutatási eredményeiket dolgozatban foglalják össze, majd konferencián is bemutatják, ahol szakmai zsűri értékeli a munkájukat. Ez a folyamat hozzájárul a hallgatók előadói és érveléstechnikai

készségeinek fejlődéséhez, valamint tudományos íráskészségük megerősítéséhez.

A mozgalom működése két szinten történik. Először az intézményi (helyi) Tudományos Diákköri Konferenciákon (TDK-kon) kell részt venni, ahol a hallgatók bemutatják dolgozataikat. A legjobbak továbbjutnak az Országos Tudományos Diákköri Konferenciára (OTDK), amelyet két évente rendeznek meg, általában 16-18 szekcióban, tudományterületek szerint lebontva. A szekciók között megtalálhatók például a bölcsészettudományi, társadalomtudományi, természettudományi, műszaki, orvosi, jogi vagy épp művészeti területek.

Az Országos Tudományos Diákköri Konferencia minden páratlan évben kerül megrendezésre, és mintegy 5000 pályamunka benyújtóját, valamint az őket támogató oktatókat, konzulenseket, bírálókat, szponzorokat és számos érdeklődőt vonz. Ez a kivételes tudományos fórum egyedülálló lehetőséget teremt arra, hogy különböző szakterületek képviselői, valamint a hazai tudományos élet meghatározó szereplői találkozzanak és eszmét cseréljenek. A Tudományos Diákköri Konferencia (TDK), illetve annak országos szintű megjelenése, az OTDK jelentősége nem csupán abban áll, hogy egy teljes egészében önkéntes részvételen alapuló rendszer, amelyben hallgatók és oktatók közösen vállalnak szerepet, hanem abban is, hogy ez sok diák számára az első kapu a tudományos életbe. A kutatói pályára való lépés egyik legfontosabb mérföldköveként szolgálhat, miközben fejleszti a résztvevők gondolkodását, előadókészségét és tudományos szemléletét.

Az OTDK évek óta kiemelt figyelmet fordít a középiskolás korosztály megszólítására is. A program célja, hogy felkeltse a fiatalok érdeklődését a tudományos kutatás iránt, és lehetőséget biztosítson számukra saját eredményeik bemutatására, akár az egyetemi-főiskolai mezőnyben is. Ezen kívül sok középiskolás számára nyílik alkalom arra is, hogy közelebbről megismerje a hozzájuk korban közel álló hallgatók tudományos munkáját, ami inspirációként szolgálhat a tudományos gondolkodás felé vezető úton. Ezt a missziót a konferenciák tagozatainak széles köre is támogatja, elősegítve ezzel a fiatalabb generációk bevonását a tudományos közösségbe.

Az OTDK nemcsak a tudományos kiválóságot díjazza, hanem sok esetben ugródeszkát is jelent a hallgatók számára a későbbi tudományos karrierhez. Számos egykori OTDK-nyertes ma már ismert kutató, egyetemi tanár vagy akadémikus. A konferencián elért jó eredmények nemcsak ösztöndíjak vagy különdíjak formájában járnak előnnyel, hanem sokszor előnyt jelentenek doktori képzésekre való jelentkezésnél is. Emellett a konferencián bemutatott dolgozatok gyakran válnak szakdolgozat, majd doktori disszertáció alapjává, sőt, tudományos publikációként is megjelenhetnek.

Összességében elmondható, hogy az Országos Tudományos Diákköri Mozgalom nem csupán egy verseny, hanem egy komplex és átgondolt tehetséggondozó rendszer, amely a magyar felsőoktatás szerves részévé vált. A tudományos gondolkodás és a hallgatói önállóság fejlesztésével olyan képességeket erősít, amelyek nélkülözhetetlenek a 21. századi tudásalapú társadalomban.

A közművelődés számára több szempontból is fontos a tudományos utánpótlás, hiszen a társadalom szellemi fejlődése és a kulturális élet minősége nagymértékben függ attól, hogy mennyire állnak rendelkezésre a témában kutatások, amelyek megalapozhatják a fejlesztéseket, milyen kapcsolatban áll a tudomány a nagyközönséggel. A tudományos utánpótlás biztosíthatja, hogy legyenek olyan új kutatók, oktatók és szakírók, akik aktívan részt tudnak venni az oktató és fejlesztő munkában. A fiatal kutatók új szemléletet, friss kutatási eredményeket és korszerű módszereket hozhatnak a közművelődési intézményekbe. A tudományos utánpótlás hozzájárul ahhoz, hogy a közművelődési programokban megjelenjen az elemző szemlélet, rendszerszintű gondolkodás.

A Nemzeti Művelődési Intézet 2017-es konferencia óta díjakkal támogatja az Országos Tudományos Diákköri mozgalomban résztvevőket. Kifejezetten a szakterületünkhöz kapcsolódó Pedagógiai, Pszichológiai, Andragógiai és Könyvtartudományi Szekció közművelődési témájú pályamunkák szerzőit.

A 37. OTDK Pedagógiai, Pszichológiai, Andragógiai és Könyvtártudományi Szekciójának idén az Eötvös Loránd Tudományegyetem adott otthont április 22-24. között szombathelyi egységében, a Savaria Egyetemi Központban.

A Pedagógiai, Pszichológiai Andragógiai és Könyvtártudományi Szekció megnyitója

A Nemzeti Művelődési Intézet elkötelezett támogatója az OTDK-nak, és idén már gyémántfokozatú partnerként járult hozzá a rendezvény sikeréhez. Az Intézet fontosnak tartja a fiatal kutatók felkarolását a közművelődés területén, így idén a Kulturális Szemle folyóiratba publikációs lehetőséggel, Durkó Máttyás Emlékkonferencia előadási lehetőséggel, könyvjutalommal és értékes ajándékcsomaggal ismerteti el az előadók munkáját. Ezen túl minden, a közművelődési szekciókban részt vevő hallgatónak és témavezetőnek Beke Pál Méltóságkereső című kötetét ajánlotta fel.

A szekcióban idén is kiemelkedő volt a jelenlét a Nemzeti Művelődési Intézet által gondozott Közművelődési Tudományos Kutatási Programban részt vevő hallgatók körében. A Közművelődési Tudományos Kutatási Programunk 2024-es ösztöndíjasai nemcsak nagy számban vettek részt, hanem tartalmilag változatos és társadalmilag releváns témákat hoztak. A következő pályamunka címe ez kiválóan mutatják is: A közművelődési szakemberek

Résztevő munkatársak

pályaképe - Fókuszban Baranya vármegye közművelődési szakemberei (Bartalovics Gabriella), Marketingkommunikáció és rendezvényszervezés a közösségi művelődésben (Farkas Rebeka), A közművelődési célú intézmények és szervezetek kommunikációja Nagyrábén (Veress Dorina), Kuruc hagyományok Vaján (Szabó Ivett), Vidéki rendezvények közösségépítő ereje és hagyományőrző jellege (Szegesdi Dóra).

A résztvevők között voltak kollégáink közül: Farkas Rebeka, Papp Veronika Csilla, Rácz Debóra, Szegesdi Dóra, Veress Dorina.

Forrás: Anderle Ádám (2011). A magyar diákkörök mint országos mozgalom. In Diáktudós. Az Országos Tudományos Diákköri Tanács kiadványa. 22. évfolyam, 1-4. összevont különszám (pp. 28-96).

